

POHJAVIRRASTA JA POHJOISESTA

Kiitän mahdollisuudesta saada pitää puhe Jenny ja Antti Wihurin rahaston ja Lapin yliopiston kutsutaiteilijoiden stipendiohjelman 30 -vuotisjuhlassa.

Olen valokuvataiteilija Riitta Päiväläinen. Olen työskennellyt valokuvataiteilijana yli 25 vuotta. Kaikkia valokuvasarjojani yhdistävät kirpputorivaattet, nauhat, kankaat ja paikka luonnossa. Viime vuosina olen tehnyt luontoon paikkasidonnonnaisia kangasinstallaatiota, jotka valokuvaan.

Olen kotoisin pieneltä syrjäkylältä Maaningan kunnasta, Kuopion läänistä. Lapsuuteni ja nuoruuteni voimakas subjektiivinen luontokokemus; metsän keskellä syrjäseudulla kasvaminen, on heijastunut elämääni ja taiteeseeni. Kuvieni lähtökohtana on luonnossa oleva paikka, joka kutsuu ja inspiroi minua.

Koen paikan subjektiivisesti; psyykkisenä mielentilana ja alitajunnan maisemana. Paikka ja installaatio muodostavat vuoropuhelun. Yhdistämällä kankaan ja paikan, tavoittelen kuvaan tunnetasoa, joka ei ole konkreettisesti kuvassa läsnä. Se syntyy katsojan ajatuksissa muistoina, tunteina ja assosiaatioina ja on riippuvainen katsojan henkilökohtaisista muistoista ja kokemuksista.

Luonto on minulle mielikuvituksen leikkipaikka, jossa vaihtoehtoiset tarinat ovat mahdollisia. Kuvauspaikkani ovat marginaalisia, asumattomia, syrjäisiä ja autioita vailla ekonomista, taloudellista arvoa. Niiden arvo on mahdollisuudessa kokea, aistia ja tuntea olevansa yhtä luonnon kanssa.

Palataan hetkeksi kevääseen vuonna 2003, jolloin sain kutsun Jenny ja Antti Wihurin rahaston ja Lapin yliopiston vierailevien kutsutaiteilijoiden residenssi- ja stipendiohjelmiaan. Olin valmistunut taideteollisesta korkeakoulusta edellisenä keväänä taiteen maisteriksi. Olin 34 vuotias. Takanani oli kaksi aiempaa taiteilijaresidenssiä: Kökarin taiteilijaresidenssi ja Jatulintarha residenssi Englannin Seascalessa englannin länsirannikolla Ilahduin kutsusta kovasti.

*Ensimmäiset kosketukset pohjoisen maisemaan syntyivät 80 -luvun puolivälissä,
kun vanhempani pakkasivat silloin teini-ikäiset lapsensa hopeanvärisen Toyota corollan takapenkille.
Mäkärrät kiusasivat. Lakkasuolla satoi. Teini valitti.
Kilpisjärvellä avartui uusi maailma. Norjan vuonoissa tuoksui merilevä ja suola.
Jylheä Nordkapp kylpi sumussa. Teinin mieli muuttui. Kaipuu pohjoiseen jäi kytemään.*

Pari päivää residenssikutsun saamisesta, ilmoittauduin autokouluun. Ostin ensimmäisen autoni. Lähtöpäivänä jännitin riittäkö taitoni auton lastaamiseen Rovaniemelle vievään autojunaan. Yhden naisen tutkimusmatka pohjoiseen alkoi.

Autoni oli täyteen pakattu. Kassikaupalla kuvausrekvisiittaa. Kymmenittäin erivärisiä kirpputoreilta hankkimiani paitapuseroita; punaisia, mustia, keltaisia. Erivärisiä ja -kuosisia mekkoja.

Kuvauskalustooni kuului ja kuuluu edelleen: Kenttäpalkkikamera, 1 objektiivi, laakafilminegatiivit, filmikasetit, filmien latauspussi, luuppi, linssipaperi, huppu, valotusmittari, jalusta Pakollista pakattavaa ovat mm. myös: bambukepit, rautalanka, metallisaket, kangassaket, pieni saha, kanaverkko, nuppineulat, parsinneulat, ompelulanka, nyöriä, jeesusteippiä

Autossa yöpymistä varten: trangia, tulitikut, makuupussi, kuivamuonaa, vettä, termos, pikakahvia, särkylääkettä ja laastaria,paksut villasukat, autoatlas, kattavat maastokartat Rovaniemeltä suomen päälakeen asti (kaiken varalta) - omat kuvausvaatteet ja henkilökohtaiset tavarat tietysti minimiin karsittuna.

Taiteilija harvoin kykenee aloittamaan työskentelyä heti saavuttuaan residenssipaikalle. Ensin on karsittava arjen rutiini ja sen rajoittavat ajatukset pois, asettauduttava fyysisesti ja psyykkisesti paikoilleen. On rauhoituttava uuteen tilaan ja tilanteeseen, puhdistettava ja nollattava ajatukset.

Jenny ja Antti wihurin säätiö residenssi kesti 3 kk. Kiitos säätiölle tästä. Useamman kuukauden mittainen työskentelyjakso mahdollisti kiireettämän alun ja työskentelyn. Kiireettömyys on taiteilijalle luksusta. Muutamien viikkoja kestävässä residenssissä on paine aloittaa työskentely heti, etenkin jos residenssin päättyessä on tarkoitus esittää julkisesti aikaansaatu. Liian tiivis aikataulu luo stressiä ja painetta luomiseen. Helposti taiteilija voi pidättäytyä jo aiemmissa tekniikoissa tai työskentelytavoissa, sen sijaan, että uskaltautuisi kokeilemaan joitain uutta.

Uuden löytäminen vaati testausta ja kokeiluja. Työ on laitettava välillä pois näkyvistä, ettei sille sokeudu. Välimatka auttaa uudelleentarkastelua. On myös oltava aikaa epäonnistua ja keksiä uusia keinoja toteuttaa, kehittyä ja edetä.

Asettauduin uuteen residenssikotiini levitellen hankkimiani karttoja pöydille, tutkien niitä ja tehden reittisuunnitelmia. Punainen mökkini Rovaniemellä oli kotoisa piste kartassa, jonne iltaisin palasin. Reittieni pidetessä ja suuntautuessi pohjoisempaan, yövyin autossani. Inari-Ivalo-Angeli-Karigasniemi reissullani majoituin muutamia öitä vanhassa kansakoulussa.

Residenssin alussa on mielestäni tärkeää kyetä hetkeksi pysähtymään, virittäytymään tunnetilaan, jossa luovuus pääsee esille. Myös residenssiin liittyvä rahallinen stipendi tarjoaa taiteilijalle taloudellisen huolettomuuden, mahdollistaa työskentelymateriaalien hankkimisen ja peruskulujen kattamisen stipendin aikana. Suurkiitokset myös tästä mahdollisuudesta.

Residenssi vaatii taiteilijalta suunnitelmallisuutta, ennakointia, keskittymistä ja tietoista valmistautumista. Samanaikaisesti on oltava kykyä heittäytyä tuntemattomaan ja sietää uuden aloittamiseen liittyvää epävarmuutta. On sopeuduttava siihen, että edessä on suunnittelematonta ja ennaltaodottamatonta.

Ajoin tuhansia kilometrejä. Halusin ajaa syrjäiteitä, kierrellä pusikoita, pysähtyä soille, mennä ”takavasemmalle”, karttaa kaikkia nähtävyyksiä ja ihmisiä, katsoa mitä on mutkan takana, sseikkailla, nähdä Pohjoisen ensilumen.

Ymmärsin, että asumattomassa, avarassa maisemassa matkatessa, tajunnanvirtani ja mielikuivitukseni vapautuvat ja avartuvat.

Ajaessani kävin verkkaista vuoropuhelua omien ajatusteni kanssa. Mieli virittäytyi tilaan, jota arjen kiireessä on mahdotonta tavoittaa. Mielen sopukoista pulpahтели sanoja pintaan.

Lepo, suoja, tila, rakennelma. Maisemassa, jossa ei ole ihmisen tekemiä rakennelmia tai suojia, mieleni alkoi luomaan niitä.

Miksi ja Kenelle? Ihmisille? Eläimille? Menneisyyden tai tulevaisuuden tapahtumille?

Sarjan Structura kuvat alkoivat pikkuhiljaa hahmottua mielessäni sekä muotoutua fyysisesti asettelemieni vaatteiden kautta maisemaan ja tallenteina kameraan. Olen myöhemmin ymmärtänyt, että työskennellessä pintaan nousevat sanat toimivat ikäänkuin hämärässä loistavat tähdet pimeässä vaeltajalle. Taivaanrannassa loistaessaan ne ohjaavat kohti tiettyä suuntaa. Ne toimivat tekemisen suuntaviittoina.

Sarjani Camouflage sai myös alkunsa residenssiaikana. Sen lähtökohtana ovat sanat suojaväri, lepo, piiloutuminen ja paikkaan kuuluvuus tai kuulumattomuus. Eräs talvinen Camouflage kuva syntyi hieman Rovaniemen pohjoispuolella. Kuvassa oleva mekko löytyi paikalliselta kirpputorilta. Karingasniemellä takakontin graafinen mustavalkoinen mekko, pyysi päästä lumiselle rinteelle kuvauksia varten.

Etsin aina paikkaa, joka pysäyttää minut ja kutsuu luokseen. Kaivoin autosta rekvisiittaa. Testasin installaatiota. Epäonnistuin. Aloitin uudestaan. Tarkkailin valoa samassa paikassa eri vuorokauden aikoina. Yövyin suon reunalla autossa mutustaen ruisleipää, jotta näkisin olisiko valo aamuhämärissä illanhämyä parempi. Säikähdin suuresti, kun hiljaisuudessa tuulenpuuska yllättäen vavisutti läheisen haavan kuivuita lehtiä.

Opettelin luottamaan omaan vaistoon ja intuitioon ja kehoitin itseäni olemaan ajattelematta liikaa loogisesti.

Kaikki saavutukset eivät ole näkyviä. Se, ettei taiteilija residenssissä ole tuottelias, ei tarkoita sitä, etteikö residenssi olisi ollut merkittävä. Taiteen äärellä ja taidetta tehdessä koetut elämykset, kokemukset ja seikkailut kasvattavat henkistä voimavaraa. Epäonnistumisilla, niin ärsyttäviä kun ne ovatkin, on usein myös merkityksensä. Asiat ja ideat tarvitsevat aikaa kypsyykseen, tullakseen tietoiseen tajuntaamme ja ollakseen valmiita työstettäväiksi.

Useasti asiat hahmottaa vasta jälkeenpäin. Pohtiessani residenssin merkitystä hahmotan nyt, että sen lisäksi, että residenssi oli tutkimusmatkani pohj oisen maisemaan, se oli vähintään yhtä paljon myös tutkimusmatka omaan itseeni, kuvaustapoihini ja työskentelyyni.

Minulle taide on pyrkimystä ymmärtää itseäni. Työstämällä samoja teemoja pyrin kiteyttämään itselleni olennaisen, mitä kohti haluan tulevaisuudessa mennä ja mistä viestiä katsojille taiteeni kautta. Valokuvien kautta koen antavani “hiljaisille paikoille äänen” uudessa paikassa, tilassa ja ajassa. Taiteilijana koen tärkeäksi puhua luonnon merkityksen; suojelun ja arvostuksen puolesta sekä tarjota toisenlaisia näkökulmia ja tapaa havaita arkista lähiympäristöä.

Residenssiaika eikä taiteilijuus ei ole aina helppoa. Välillä löytää itsensä umpikujasta. Omaa työskentelyäni ja taiteeni tekemistä on auttanut ajatus pohjavirrasta. Se on virta, jossa virtaavat asiat, jotka kiinnostavat meitä ja toimivat taiteemme ja elämämme lähtökohtana.

Uskon, että me jo syntyessämme kannamme mukanaamme tiettyjä mieltymyksiämme. Tapaamme katsoa maailmaa vaikuttaa luonteemme lisäksi se, millaisissa maisemissa ja paikoissa elämme ja miten meidät on kasvatettu. Pohjavirta on meissä jo syntyessämme. Osa minuudestamme on opittua ja osa kokemustemme kautta piirtyvää. Pohjavirrassani virtaa minun omat vahvuuteni ja ne asiat, jotka tekevät minusta uniikin. Niitä ei kukaan voi ottaa pois eivätkä ne koskaan katoa. Voin aina palata virtani äärelle ja tutkiskella mitä virran pinnan alla on, mitä sen syvyyksistä löytyy. Kokemusten ja itsevarmuuden lisääntyessä, saan virtaan lisää ainesta.

Residenssin suurin anti itselleni oli mahdollisuus kokea seikkailu, fyysisen työskentelyn lisäksi antautua ajatusten virran vietäväksi. Työstän edelleen samoja teemoja, jotka saivat alkunsa residenssin aikana. Usein uusi sarjani on saanut alkunsa aiemmin tekemäni kuvan tai kuvien pohjalta. Kuva jää mieleeni elämään ja se johdattelee kohti uutta. Työ etenee tekemisen kautta.

Taiteilijalle; meille ihmisinä tietoisuus omista vahvuuksistamme, siitä mistä ne kumpuavat, ovat taiteen ja elämän perusta ja pääoma.

Olen jäänyt reissuillani kiinni autolla liejuun. Päässyt mudasta irti, kiitos takakontissa olevien kuvausvaatteiden. Minua on epäilty hirvien salametsästäjäksi, koska kiertelin hämärissä pieniä sorateitä edestakaisin. Ivalosta itään, tulliviranomaiset tulivat autolla perässä ilmoittamaan, että pitäisi kääntyä jo takaisin, tai päädytte Venäjän puolelle. Minua on pyydetty jäämään emännäksi syödessäni makkaraperunoita baarissa Sirkassa. Olen oppinut kantapään kautta, ettei pakkasessa kannata käyttää autonvaloja taidevalaistukseen ilman, että moottori on päällä ja että latauskaapelit on fiksua ostaa vastaisen varalle.

Näistä ja monesta muusta kommelluksesta selvittiin. Seikkailua on seurannut monta uutta seikkailua. Viimeksi kuvasin uutta materiaalia Kilpisjärvellä.

Kiitän suuresti Wiburin säätiötä ja Lapin yliopistoa mahdollisuudesta pysähtyä oman pohjavirtani äärelle, vahvistaa sen virtausta.

